

המנצחת הפכה את התזמורת למסלול של הצלה אות הוקרה מיוחד יוענק לאלמה רוזה ז"ל, המוסיקאית שניצלה את תפקידה כמנצחת התזמורת באושוויץ להצלת עשרות יהודיות.

שמעון כהן י"ב בתשרי תשפ"ד 27.09.23, 7:45

אלמה רוזה הצילום: ארכיון

אלמה רוזה הייתה המנצחת של תזמורת הנשים בבירקנאו אושוויץ ובתפקידה זו הצילה נערות מההשמדה. בחול המועד סוכות היא תקבל את 'אות המציל היהודי' מטעם המרכז העולמי של בני ברית. את סיפורה מספרת לערוץ 7 סיוון כהן קרמר שחקרה את סיפורה של אלמה, הובילה להענקת האות וסבתה היא אחת מאותן צעירות שהצילה אלמה.

כהן קרמר מספרת כיצד הגיעה אל סיפורה של אלמה ומציינת כי קיבוצה, קיבוץ נצר סרני, הוקם על ידי ניצולי שואה שהגיעו מהתופת ובחרו להקים קיבוץ יהודי בארץ ישראל. "סבתא שלי הגיעה לאושוויץ בטרנספורט עם כל החברות שלה. המשפחה שלה עברה להשמדה והיא והחברות שלה עברו לעבודות כפייה."

באחד הימים "היא נקראה לאודישן לתזמורת, רק משום שבבית הספר שלה היא למדה למנגן על מנדולינה. היא לא רצתה להשתתף באודישן כי רצתה להישאר עם החברות שלה, אבל אלמה רוזה נתנה לה מנדולינה והורתה לה לנגן. היא לא ניגנה טוב. אלמה אמרה לה שהיא לא יכולה לקבל אותה. היא יצאה משם בשמחה, אבל היא נקראה שוב ואלמה אמרה לה שכשהיא מסתכלת עליה בעיניים היא לא יכולה לתת לה ללכת."

מאחר וכך, ומאחר וכישרון הנגינה של סבתה של סיוון לא הצדיק את חברותה בתזמורת, החליטה אלמה שהתפקיד שתקבל נגנית המנדולינה שלא תנגן יהיה העתקת תווים כתפקיד רשמי, ובפועל היא תהיה העוזרת האישית שלה ואכן "היא הייתה האדם הקרוב ביותר לאלמה, הכינה לה ארוחת בוקר, ניקתה את המגפיים, היא הייתה מתקשרת בינה לבין שאר הבנות. זה הסיפור של סבתא שלי שניצלה", מספרת סיוון.

את שמה של אלמה שמעה סיוון רבות בבית סבה וסבתה שגידלו אותה. היא עצמה לא ממש ידעה לשבח את שמה של המוסיקאית המחוננת בין הטובים או הרעים, אך בשנות השמונים הוציאה אחת מיוצאות התזמורת ספר שהפך להצגה ולסרט אך ביקר בחריפות את אלמה. הכותבת הייתה "זמרת צרפתייה שרצתה שיחשבו שהיא הייתה הטובה מכולן ותיארה את אלמה כמי שרדתה בהן, הכתה אותן והייתה נוקשה כלפיהן", מספרת סיוון. תגובת בוגרות התזמורת הייתה קשה. הן נפגעו גם על האופן בו הוצגו הן עצמן בספר, אך בעיקר על האופן בו הוצגה אלמה.

הספר והתגובות החריפות חשפו את סיוון לראשיתו של המחקר שערכה אחר דמותה של אלמה, מוסיקאית בכל נים מנימיה שהייתה אחיינית של גוסטב מאהלר והבת של ארנולד רוזה, הכנר הראשי של בית האופרה הראשי של וינה. כאשר היא הגיעה לאושוויץ הכירו הגרמנים בייחוס המיוחד שאיתו היא מגיעה וכאומה שהחשיבה עצמה נאורה ושוחרת תרבות החליטו להפקיד בידיה את התזמורת שעד כה קרטעה.

הגרמנים מצידם רצו שממחנה ההשמדה תישמע גם מוסיקה איכותית שאולי תעורר פחות התנגדות אצל המיועדים להשמדה ואולי גם תוסיף קצב לעבודת האסירים ולשם כך ניגנה התזמורת בעיקר מרשים צבאיים שמחים. מעבר לכך בכל יום ראשון היו מגיעים אנשי SS להתענג על מוסיקה איכותית שהשמיעה להם התזמורת הפרטית שהקימו והייתה לבייבי של מנהלת המחנה.

"כשאלמה מגיעה לתזמורת הייתה שם מנצחת בשם סופיה צ'ייקובסקיה ורוב הנגניות לא היו יהודיות. אחרי שאלמה הגיעה זה התחיל להשתנות. ידוע לי שזה היה במקוון. היא החליפה הרבה נגניות גויות ביהודיות משום שידעה שלגויות יהיה סיכוי רב יותר להינצל במחנה. בתזמורת נכללו כשישים נגניות כאשר רק חמש מתוכן מקצועיות. את כל השאר היא אימנה במשך שעות רבות."

אלמה, הנגנית הפרפקציוניסטית נאלצה להתמודד עם החומר האנושי שקיבלה ובחירה, לאמן אותו ולהפוך אותו לתזמורת שהחברות בה ישרדו את שנות השהות במחנה.

סיוון מספרת כי לאירוע הענקת האות לזכרה של אלמה יגיע גם בן של כנרית צרפתייה יהודיה שמספרת שאלמה הצילה אותה פעמיים. איכות הנגינה של הכנרית הייתה גרועה אז. "היא הגיעה למחנה עוד לפני שאלמה הגיעה, וכשאלמה הגיעה אלמה אמרה לה שהיא תיתן לה שמונה ימי חסד ואז תיבדק. באחד הבקרים היא הגיעה יחפה כי מישהו גנב לה את הנעליים. המנצחת שאותה אלמה החליפה אמרה לה לשטוף את הרגליים במים הקפואים שבכניסה. היא בכתה כי הכול הוצף אצלה. אלמה נכנסה לחדר, שאלה מדוע היא בוכה ואמרה

לה לא לבכות מול הגרמנים. הכנרית סיפרה שההורים שלה עלו בעשן אושוויץ ואלמה אמרה לה שמהיום היא חלק מהתזמורת."

האירוע השני בו הצילה אלמה את חייה של הכנרית, ויולט שמה, היה לאחר שזו חלתה במחלה כלשהי. אחרי שהתחזקה הייתה עדיין חלשה, אבל יכולה הייתה לנגן. הנגניות צעדו כאשר היא משתרכת מאחור. מפקד המחנה עצר את אלמה ושאל אותה מי זו המוזלמנית הזו, ומה היא עושה כאן. אלמה השיבה ש'זו הנגנית הכי טובה שלי ושאלה אחת לא יגע בה'. זאת על אף שבפועל היה מדובר אולי בנגנית הגרועה מכולן. "מנהל המחנה אמר שאם כך אז מעכשיו שתקבל מנה גדולה יותר של אוכל כדי שתבריאי מהר."

כשישים צעירות ניצלו בזכות התנהלותה של אלמה. בני משפחה של מרביתם התראיינו לסרט הדוקומנטרי שעליו עובדת סיוון שנחשפה גם למסמכים רבים ומכולם עולה סיפור אחד של הצלה גדולה.